

VODSTVO I PREDSTOJNIŠTVO U CRKVI KAO OBLIK SLUŽENJA

Ivan KARLIĆ, Zagreb

SAŽETAK

Posljednja Sinoda biskupa (*»Biskup služitelj evanđelja Isusa Krista za nadu svijeta«*, Rim, 30. IX.– 27. X. 2001.) pitala se: kakvog biskupa treba Crkva pred današnjim izazovima u samoj Crkvi i u svijetu. Ljudski i duhovni lik i profil crkvenog vodstva i predstojništva mora po svojoj naravi odražavati lik i profil Isusa Krista, Dobrog Pastira. Kao *učitelj (navjesticitelj)*, biskup je prije svega *sluga-služitelj* Evanđelja Isusa Krista. Kao *upravitelj*, biskup nije moćnik ni vlastodržac nego je *sluga i pastir*. Kao *posvetitelj*, biskup treba razvijati *zajedništvo* s narodom Božjim, sa svećenicima i redovnicima te s apostolskim kolegijem.

Biskupsko poslanje i služenje u današnjoj Crkvi i u svijetu susreće se s raznim izazovima pred kojima se ne može uzmicati nego zauzimati jasan i odlučan stav za kojega temelj i nadahnuće nalazi u ljubavi i vjernosti Bogu, Crkvi i čovjeku. Evanđelje Isusa Krista trajan je izazov svima; u svjetlu Evanđelja crkveno vodstvo i predstojništvo pozvano je promatrati i prosuđivati ponajprije sebe, a onda i odgovoriti na suvremene izazove kao što su primjerice: nijekanje živoga Boga i njegove prisutnosti, pitanje pravde, mira i dijaloga, suvremena globalizacija, ratni konflikti i siromaštvo, ugroženost obitelji, briga za život i dostojanstvo čovjeka ... Vjerno svom pozivu i poslanju koje je dobilo od Isusa Krista, vodstvo i predstojništvo u Crkvi treba uvijek iznova u Crkvu, među ljude i u svekoliki svijet nastojati uvesti i ucijepiti Krista i kršćansku nadu koju on donosi i za koju jamči.

Ključne riječi: vodstvo, predstojništvo, biskupi, služenje, Evanđelje, Dobri Pastir, Sinoda, izazovi.

Uvodne napomene

S obzirom na narav ovoga našeg simpozija, u ovom izlaganju neće biti moguće pružiti zaokruženu cjelinu o temi služenja, jer zaokruženu cjelinu možemo imati tek na kraju, kada naša središnja tematika – služenje – bude promišljena, sagledana i produbljena pod različitim vidovima. Ovdje će se više nastojati ponuditi i predložiti neke misli o vodstvu i predstojništvu u Crkvi, odnosno o biskupskoj službi, koje bi mogle potaknuti na razmišljanje, produbljivanje, diskusiju i – eventualno – na neke zaključke, a sve za dobrobit Crkve i čovjeka.

Želimo također napomenuti da ovo izlaganje ne treba shvaćati kao »dijeljenje lekcije« nositeljima biskupske službe, a niti kao »podilaženje« istima. Radi se tek o razmišljanju koje ima na umu dobrobit Crkve i čovjeka.

I. Kristološko utemeljenje služenja

Tema *služenja* i tematika o *sluzi* vrlo je česta u Svetom pismu kako Staroga tako i – posebice – Novog zavjeta.¹ Svekoliki događaj Isusa Krista moguće je promatrati i iščitavati unutar horizonta *služenja*² te se u tom smislu u suvremenoj kristologiji sve više govori i počinje se sve više razrađivati *kristologija služenja*.³ Naime, čini se da je *služenje* izraz kojim se najbolje i najtočnije može opisati i kvalificirati svekolika egzistencija Isusa Krista, Sina Božjega, od njegova Utjelovljenja, preko življenja i djelovanja među ljudima, preko osude, muke i smrti na križu, sve do njegova Uskrsnuća i konačne proslave.

U tom slučaju, život i djelovanje onih koji su povjerovali u Isusa Krista, odnosno onih koje je on pozvao da ga nasljeđuju također bi trebalo moći opisati kao *služenje*.

Kristologija služenja (koju svakako treba još produbiti i razraditi) može imati velikog odjeka i u drugim (zapravo – svim!) teološkim područjima. Na primjer, ona otkriva neke specifično *kršćanske perspektive* u spoznaji Boga i o njegovu odnosu prema čovječanstvu: uzmimo sliku *Boga-Sluge* koji je tu radi čovjeka, *služi* čovjeku (naravno, ne u racionalističkom smislu). Zatim, ona otkriva i sliku čovjeka kao bića koje u darivanju samoga sebe, preko *služenja* Bogu i bližnjemu, dostiže svoje pravo i autentično (samo)ostvarenje. *Kristologija služenja* posebice pak ima reperkusije na ekleziologiju koja gleda na Crkvu kao na *služiteljicu*, kao na onu koja je poslana *služiti*. S tim u svezi za naglasiti je da onda i ljudi Crkve, odnosno nositelji raznih službi u Crkvi, otkrivaju se prvenstveno kao *služitelji*, a i sam kršćanski život otkriva se kao *diakonia* (služenje).

II. Eklezijalna dimenzija služenja

Od Drugoga vatikanskog sabora nadalje mnogo se govorilo i govori o tome kako je poslanje Crkve poziv na služenje⁴, ali istina je također i to da se još nije

---

¹ Vidi izlaganje/članak dr. Ivana Šporčića, *Biblijsko poimanje služenja i crkvenosti služba*.

² Upravo to su i činili neki suvremeni teolozi poput H. Schürmanna, W. Kaspera, E. Schillebeeckxa, H. Kesslera i drugi.

³ Naravno, ako je u kristologiji tako, onda je logično da taj put slijedi i – ponajprije – ekleziologija.

⁴ »Crkva se proglašava služiteljicom čovječanstva«, reče Pavao VI. u propovijedi na IX. zasjedanju Sabora (EV, str. 460).

razvila *ekleziologija služenja*. Koji bi mogao biti razlog tomu? Čini se da je temeljni razlog činjenica što se *služenje* kao cilj poslanja Crkve još uvijek nije odlučno i izričito temeljilo na *mesijanskom služenju* Isusa Krista. Drugim riječima, *služenje Crkve* još nema jasno određenu isusokristovsku motivaciju.⁵ Zbog toga se više općenito i često samo deklarativno govori o služenju Crkve čovjeku i čovječanstvu, o služenju koje je često određeno tek povijesnim okolnostima. No, ono služenje Bogu, čovjeku i čovječanstvu koje je vršio i ostvario Isus Krist u svekolikom svojem življenju među ljudima, sve do smrti i uskrsnuća, može i treba nadahnjivati njegovu zajednicu (Crkvu) i pojedince (u Crkvi, a i izvan nje) da – snagom Duha – čine isto, za spasenje ljudi.

Iz Evanđelja saznajemo da je Isus povjerio neke posebne službe svojim apostolima (navješćivanje kraljevstva Božjega, liječenje bolesnih, krštavanje, slavljenje euharistije, opraštanje grijeha, itd.), dok je posebnu službu vođenja i upravljanja zajednicom povjerio apostolu Petru. *Djela apostolska* izvješćuju nas da je prva Crkva ustanovila i neke druge službe, kao primjerice *službu đakonata* za služenje siromasima (usp. Dj 6,1-6) i *službu prezbiterata* za organiziranje lokalnih zajednica (usp. Dj 11,30; 14,23; 15; Tit 1,5-9; 1 Tim 5,17-22). Tako, već krajem I. st. u Crkvi postoje četiri temeljne strukture služenja: pontifikat, episkopat, prezbiterat i đakonat. Oni koji su bili pozvani preuzeti ove službe bivali su imenovani i osposobljavani za njih, kako bi služili i obogaćivali život zajednice, i to svatko na svoj način i u svom redu. Jedino đakoni nisu mogli predsjedati euharistijskom slavlju. Onima koji su pozvani u (različite) službe Duh Sveti podjeljuje prikladne i potrebne karizme/darove za vršenje službe u zajednici.

III. Biskupsko služenje

Ovdje se, dakle, želimo zadržati na službi vodstva i predstojništva u Crkvi, tj. na službi episkopata (biskupstva). Biskupstvo je sveta služba u koju se svečano uvodi i posvećuje nasljednike apostola, kojima Duh Sveti daruje karizme da *poučavaju, posvećuju* i *vode* lokalne crkve (kršćanske zajednice). Oni mogu (mogli su) biti odabrani i od same zajednice, ali samo »po Duhu Svetom koji im je dan, postaju pravi i autentični učitelji vjere, svećenici i pastiri.«⁶

»Pojedini biskupi kojima je povjerena briga za mjesnu Crkvu, pasu pod autoritetom vrhovnog svećenika svoje stado u ime Gospodinovo kao njihovi vlastiti, redovni i neposredni pastiri, vršeći nad njima učiteljsku, posvetiteljsku i upravnu službu.«⁷

⁵ O tome je lijepe stranice ispisao D. Bonhöffer u svom djelu *Otpor i predanje*, Zagreb, KS, 1974.

⁶ *Christus Dominus*, dekret Drugoga vatikanskog sabora o pastirskoj službi biskupa, 2 (dalje u tekstu: CD).

⁷ CD 11.

Središnju ulogu biskupa u okviru mjesne Crkve lijepo je opisao još u staro doba sv. Ignacije Antiohijski u nekim svojim poslanicama. Tako, vjernicima u Smirni piše: »Bez biskupa neka nitko ništa ne čini što se odnosi na crkvu. Neka se smatra valjanom samo ona euharistija koja se slavi pod predsjedanjem biskupa ili onoga koji je ovlašten od biskupa. Gdje je biskup, tamo je i zajednica, kao što tamo gdje je Isus Krist, tamo je i katolička crkva. Neovisno o biskupu nije dozvoljeno niti krstiti, niti slaviti agape.«⁸

Vjernicima u Filadelfiji preporučuje da vode računa o tome »da sudjeluju samo na jednoj euharistiji, jer nema doli jednog tijela Gospodina Isusa Krista i jednog kaleža koji nas sjedinjuje po njegovoj krvi, jednog oltara (žrtvenika), kao i jednog biskupa s njegovim prezbiterijem i đakonima.«⁹

III./1. Crkvena hijerarhija

Govor o ulozi biskupa u Crkvi uključuje i govor o *crkvenoj hijerarhiji*. Naime, jedno od temeljnih obilježja Katoličke crkve je i njezina *hijerarhijska struktura* za koju vjerujemo i kažemo da ju je htio sam utemeljitelj Crkve, Isus Krist, te da je prisutna od samih početaka u jeruzalemskoj kršćanskoj zajednici: već nakon »silaska« Duha Svetoga u prvoj zajednici imamo vjernike, biskupe (apostoli) i vrhovnog poglavara (Petar; usp. Dj 15,22; 20,28).¹⁰

Kada se govori o hijerarhiji u Crkvi, valja se prije svega osloboditi predrasuda da se radi o »kasti privilegiranih«. *Hijerarhija* prema izvornom značenju označava *red sudjelovanja nekih pojedinaca u nečemu*. U Crkvi nema *viših i nižih* klasa nego postoje organizmi (kao u ljudskom tijelu) s različitim stupnjem odgovornosti. Prema tome, ono što razlikuje osobe koje su na višem stupnju hijerarhijske strukture od »običnih« vjernika ne odnosi se na veći stupanj milosti ili svetosti (koju, uostalom, mogu i ne posjedovati), nego se odnosi na veći stupanj odgovornosti u vršenju crkvenih službi i crkvenog (kršćanskog) poslanja. Na taj način se shvaća i crkveni episkopat (biskupstvo) kao dio crkvene hijerarhije.

Hijerarhijsko utemeljenje Crkve je dogma vjere, svečano proglašena na Tridentском saboru¹¹ te preuzeta i potvrđena i na Drugom vatikanskom saboru koji

---

⁸ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Poslanica Smirnjanima*, 8 (PG 5, 714).

⁹ IGNACIJE ANTIOHIJSKI, *Poslanica Filadelfljanima*, 4 (PG 5, 699).

¹⁰ O ovoj tematici usp. R. SCHNACKENBURG, *La Chiesa nel Nuovo Testamento*, Brescia, Queriniana, 1975 (posebice str. 36-40).

¹¹ Sabor veli: »Ako netko kaže da u Katoličkoj crkvi ne postoji hijerarhija utemeljena božanskim promislom, te da se sastoji od biskupa, svećenika i poslužitelja, *anatema sit*« (DS 1776).

je cijelo jedno poglavlje (III.) dogmatske konstitucije *Lumen gentium* posvetio »hijerarhijskom uređenju Crkve i posebno episkopata«. ¹²

Dakle, za razliku od Prvoga vatikanskog sabora koji se – kako je znano – bavio prvenstveno ulogom Sv. oca pape u Crkvi, Drugi vatikanski sabor puno je pozornosti i prostora posvetio upravo biskupskoj službi i biskupskom poslanju u Crkvi. Osim spomenutoga trećeg poglavlja Konstitucije *Lumen gentium*, tu je i Dekret *Christus Dominus* koji na poseban način govori o pastirskoj službi biskupa u Crkvi i u svijetu, a i u drugim dokumentima na više mjesta ovaj Sabor govori, savjetuje i tumači ulogu biskupa i biskupskog služenja u Crkvi, u kršćanskoj zajednici.

IV. Službe biskupa

Glede službi te odnosnih karizmi i ovlasti koje su se pripisivale biskupima, u povijesti ih se svodilo na dvije: *služba posvećivanja* i *služba upravljanja*. Drugi vatikanski sabor preferira drugačiju – trodjelnu – podjelu: *služba propovijedanja*, *služba posvećivanja* i *pastirska služba upravljanja*. ¹³ Ovakva podjela bolja je, između ostalog, i stoga što savršeno odgovara trima mesijanskim službama proroka, svećenika i kralja koje Isus Krist udjeljuje svekolikom Božjem narodu (vjernicima), a na poseban način posvećenim (zaređenim) služiteljima.

Na temelju ove podjele o biskupskim ulogama i poslanjima *Lumen gentium* naširoko predstavlja i opisuje zadaće biskupa, što kasnije preuzima i nadalje razvija Dekret *Christus Dominus* o pastirskoj službi biskupa.

U svakom slučaju, Sabor inzistira – govoreći o proročkoj službi biskupa (*služba propovijedanja*) – na navješćivanju Evandjelja kao na »osobitoj dužnosti biskupa« jer su oni »glasnici vjere koji dovode nove učenike Kristu i autentični učitelji koji povjerenom im narodu propovijedaju vjeru...« ¹⁴ Glede svećeničke službe biskupa (*služba posvećivanja*), naglasak je stavljen na Euharistiju »po kojoj neprekidno Crkva živi i raste«, a čiji je biskup služitelj *par excellence*: »u svakoj zajednici koja sudjeluje oko oltara pod svetom službom biskupa, pokazuje se simbol one ljubavi i jedinstva Mističnog Tijela, bez kojega ne može biti spasenja.« ¹⁵ Naravno, biskupi nisu samo služitelji Euharistije nego i svih drugih sakramenata jer oni »uređuju dijeljenje krštenja [...], prvotni su djelitelji potvrde, svetih redova i upravitelji ispovjednih propisa ...« ¹⁶

¹² Usp. LG 18-29.

¹³ Usp. LG 24-27.

¹⁴ LG 25.

¹⁵ LG 26.

¹⁶ *Isto*.

Govoreći o kraljevskoj službi biskupa (*pastirska služba upravljanja*), Sabor inzistira da autoritet nad njima povjerenim lokalnim crkvama biskupima dolazi od Boga, ne od Pape ili biskupskog kolegija, jer oni su »Kristovi zamjenici i poslanici«. ¹⁷ Pri tome im se tople preporučuje da službu upravljanja ne vrše kao »moćnici ovoga svijeta« kojima je autoritet kao instrument moći i vlasti, nego kao Krist: »Biskup, poslan od Oca obitelji da upravlja njegovom obitelji, neka drži pred očima primjer Dobrog Pastira koji je došao ne da bude služen, nego da služi i da za ovce dade svoj život.« ¹⁸

V. Rimska sinoda biskupa

Upravo spomenutu tematiku o liku biskupa kao Dobrog Pastira uzela je kao središnju temu i raspravljala je o njoj posljednja Sinoda biskupa u Rimu (30. IX. – 27. X. 2001.): »*Biskup služitelj Evandjelja Isusa Krista za nadu svijeta*«. Na Sinodi je bilo 247 sinodalnih otaca, 16 eksperata, mjesec dana rada, 229 intervenata, 285 predloženih propozicija od kojih su 68 ušle u *Završnu poruku* Sinode. To su tek neki podaci Sinode koja na neki način zaključuje prethodne biskupske sinode o laicima (1987.), o svećenicima (1990.) i o posvećenom životu (1994.). Osim ovih sinoda, od Drugoga vatikanskog sabora do danas bilo je organizirano više biskupskih sinoda i skupština (sabora) lokalnog karaktera, odnosno u okviru jednoga kontinenta ili pojedine biskupske konferencije.

Na posljednjoj Sinodi biskupa središnja tema je, dakle, bila: *ljudski i duhovni lik i profil biskupa i biskupskog služenja*. Preko raznih predavanja, diskusija, radova po grupama i prijedloga, na ovom najvećem skupu biskupa nakon Drugoga vatikanskog sabora nastojalo se dati odgovor na pitanja koja su biskupi postavili sami sebi: Kakvog biskupa treba Crkva danas? Koje su njegove službe i zadatke? Kakav treba biti njegov osobni profil? Kako biskupi shvaćaju sami sebe? Kako se trebaju postaviti pred današnjim izazovima u svijetu? Glede tih izazova najviše se spominjalo globalizaciju, terorizam, ratove, islam, socijalne napetosti u svijetu (Sjever-Jug)..., jer biskupima kao vođama i predstojnicima u Crkvi ne smiju biti strani izazovi niti sučeljavanja ne samo na crkvenom nego i na društvenom planu.

Mišljenja o ovoj Sinodi su podijeljena, dosta i kritična. Jedan dio samih sudionika smatra da se i nije napravilo mnogo, da se previše govorilo o »već rečenom«. Prema mišljenju nekih sinodalnih otaca, jedan od nedostataka Sinode jest i taj što nije bilo dovoljno pozivanja na tekstove i odluke Drugoga vatikanskog sabora (misli se ponajprije na *Lumen gentium* i *Christus Dominus*) koji su i

---

¹⁷ LG 27.

¹⁸ Isto.

te kako aktualni i još uvijek nedovoljno valorizirani ili ostvareni u crkvenoj praksi. Bilo je i intrigantnih zanimljivosti, kao na primjer činjenica da se biskupi nisu mogli složiti oko formuliranja poruke glede terorističkog napada i rušenja WTC tornjeva (»blizanaca«) u New Yorku. Naime, neki biskupi htjeli su da u formulaciju uđe, osim osude ovakvih terorističkih čina, i poneka riječ o nekim napetostima u svijetu (siromaštvo, nepravda i sl.) koje se mogu pretvoriti u plodan teren za takve strašne čine te mogu biti i eventualni uzroci pokolja nedužnih. No, usprotivili su se tomu neki sjevernoamerički biskupi (doduše, koji rezidiraju uglavnom u Rimu) te na kraju nije doneseno gotovo ništa, osim – naravno – molitve za nedužne žrtve. Drugi slučaj odnosio se na prijedlog jednoga južnoameričkog biskupa da se u obraćanju biskupima ne rabe više riječi kao »eminencijo«, »ekscelencijo«, »preuzvišeni« i slično. Na kraju njegova izlaganja rečeno mu je: »Hvala, ekscelencijo!«, i preko toga se prešlo ...

Naravno, ovakvi i slični primjeri ni slučajno ne znače da Sinoda biskupa nije imala sadržajnih i plodnih diskusija i prijedloga. Dapače! Na primjer, dosta se diskutiralo o siromaštvu: s jedne strane, sam Papa potaknuo je i pozvao biskupe da razmišljaju o osobnom i o zajedničkom obraćanju te o evanđeoskom siromaštvu.¹⁹ S druge strane, kroz diskusiju se tražilo da episkopat nađe svoje mjesto i poslanje služenja i u pitanjima globalizacije, da upozorava na pogubne posljedice nekih financijskih transakcija, da uvijek iznova potvrđuje socijalni nauk Crkve, da vodi brigu o strašnom i za život pogubnom siromaštvu u mnogim dijelovima svijeta ... Sinodalni oci znali su biti kritični i prema sebi; u svojim izlaganjima i svjedočanstvima imali su snage i hrabrosti priznati i vlastite nedostatke, a isto tako spremnosti i odlučnosti da prije svega sebi pred oči stave lik Dobroga Pastira Isusa Krista koji treba biti izvor, uzor i model svakom biskupu i biskupskom služenju. Uostalom, upravo na temelju sinodalnih diskusija, prijedloga i *Završne poruke* ove Sinode – između ostaloga – i želimo ovdje reći nešto o temi služenja vodstva i predstojništva u Crkvi.

VI. Neke dimenzije i sadržaji biskupskog služenja

Biskupska služba je trostruka: biskup je učitelj/navjestitelj, posvetitelj i pastir (upravitelj). Upravo o tim službama – kako je već prije istaknuto – naširoko govore dokumenti Drugoga vatikanskog sabora i sigurno da se ovakva podjela službi i njihovo tumačenje ne želi osporavati. No, čini se da te službe trebaju u današnje vrijeme poprimiti još neke nove dimenzije i sadržaje.

¹⁹ »Kao biskupi, pozvani smo biti siromašni i služiti Evanđelju«, rekao je – između ostaloga – Papa.

Po svojoj službi i po svom poslanju biskup je prvi pozvan donositi svijetu nadu, ali ne bilo kakvu nadu nego onu koju je navješćivao i za koju jamči sam Isus Krist i njegovo Evanđelje/Radosna vijest. Prema tome, kao učitelj/navjestitelj, biskup je prije svega *sluga/služitelj Evanđelja* Isusa Krista. Svjedočenje Evanđelja i svjedočenje za Isusa Krista u središtu je biskupskog služenja, a njegovo središnje poslanje je *služba navješćivanja Isusa Krista* i njegove poruke za čovjeka, za svijet. Na taj način biskup postaje *pravi učitelj* duhovnog života, a *pravi učitelj* znači da on i živi ono što naučava i navješćuje.

Iz upravo rečenoga proizlazi da – da bi uopće mogao biti služitelj Evanđelja i navjestitelj Isusa Krista za nadu svijeta – biskup ponajprije i sam treba biti *čovjek vjere, nade i ljubavi*, po uzoru na Isusa – Dobrog Pastira. Ljudski i duhovni lik i profil biskupa i biskupskog služenja treba odavati čovjeka molitve, pozvana na svetost, siromašna radi kraljevstva Božjega, učitelja molitve i vjere, ljubitelja siromaha, onoga koji se zalaže za pravdu i mir, koji promiče dijalog za boljitak svijeta i čovjeka.²⁰ Biskup nije tek »još jedan« pobožan vjernik nego – zbog naravi svoga poziva i poslanja – treba razvijati zajedništvo s narodom Božjim i s apostolskim (tj. biskupskim) kolegijem. S tim u svezi za naglasiti je činjenicu da biskup prenosi duhovnost evanđeoskog zajedništva svećenicima i drugim vjernicima, i tu je njegova važna uloga služenja. U toj ulozi, međutim, oni koji vode i predsjedaju u Crkvi ne trebaju uvijek imati preozbiljan i previše zabrinut izraz lica; malo duhovitosti i stila, pa i humora, neće štetiti duhovnosti, zajedništvu i služenju, a predstojnike može lakše i više približiti čovjeku kojem se obraća. Osim toga, pastirska i očinska služba/uloga biskupa mora se očitovati i u njegovu odnosu i u susretima sa svećenicima koji su biskupima na neki način »prva brigaa«. Pravi predstojnik Crkve mora doista biti na raspolaganju, odnosno mora razvijati čvrste veze sa svojim svećenicima i redovničkim zajednicama koji mu pomažu u služenju kršćanskoj zajednici, što se pak postiže prije svega otvorenošću, spremnošću, razumijevanjem, brigom za bolesne i siromašne svećenike (i takvih ima!), brigom za njihovo duhovno, intelektualno i materijalno dobro, te brigom za nasljednike sadašnjih svećenika i redovnika (tj. brigaa za duhovna zvanja).²¹

Ovakav govor i ovakvo gledanje na biskupsko služenje nazvao bih »gledanje iznutra«, iz unutrašnje perspektive. A kako se na biskupsko služenje gleda »izvana«? Upravo to pitanje bilo je tematikom jednoga istraživanja među katoličkim udrugama u Kanadi. Premda se radi o tako dalekom kraju, mislim da se

---

²⁰ Na prošloj Sinodi biskup Ngoy Katahwa iz Konga reče i ovo: »U propovijedanju Božje riječi postoji tendencija da poruku upućujemo drugima, zaboravljajući da je ta riječ prije svega upućena nama ... Često nam je ljepše i bolje s nositeljima vlasti i moći te s bogatima, nego sa siromašnima i potlačenima.«

²¹ Usp. CD 16.

rezultati mogu primijeniti i na naše, europsko, područje. Naime, prema tom istraživanju vjernici očekuju od biskupa da bude čovjek vjere, vizionar (koji umije čitati znakove vremena), čovjek zajedništva, promicatelj ljudskog dostojanstva i solidarnosti. No, osim toga, istraživanja pokazuju i to da mnogi vjernici u stvarnosti doživljavaju biskupa kao upravitelja-administratora, kao osobu koja često izgleda »odijeljena i nedostupna«, kao onoga koji prenosi misli koje nisu uvijek njegove nego koje dolaze s nekoga drugog mjesta.

Dakle, nije teško prihvatiti činjenicu da je prvo poslanje vodstva i predstojništva u Crkvi (uostalom, kao i cijele Crkve!) vjersko poslanje. Crkva, odnosno – u ovom slučaju – njezini predstojnici trebaju ljudima prije svega donositi Kristov nauk, Evanđelje, sakramente ... No, da bi se lakše prihvatilo Isusa Krista, odnosno da bi to služenje Evanđelju bilo vjerodostojnije, predstojnici u Crkvi moraju voditi računa i o svemu onome što okružuje suvremenog čovjeka, o svemu onome što ga ugrožava, što prijeti njegovu dostojanstvu, njegovoj slobodi (siromaštvo, bolesti, droga, socijalna nepravda ...), konačno njegovu temeljnom pozivu kojeg mu Bog upućuje. Primjerice, ako je – a jest! – Isus navješćivao ljubav prema Bogu i prema bližnjemu, ako je – a jest! – bio tako osjetljiv za čovjeka u potrebi, za siromaha, za grešnika, za progonjenoga, za obespravljenoga, za marginaliziranoga ..., to ne može ne imati odjeka u poslanju i u navješćivanju onih koje je na određeni način sam Krist pozvao i poslao da u njegovo ime nastave njegovo poslanje. Naglašavajući služenje i vjernost Bogu, Evanđelju Isusa Krista i Crkvi, ne može se i ne smije se nikako izostaviti niti govor o služenju i o vjernosti čovjeku, odnosno čovjekoljublju. Drugim riječima, vodstvo i predstojništvo u Crkvi treba nalaziti nadahnuće za svoje djelovanje i služenje na principima *kristocentričnog humanizma*, tj. na ljubavi prema čovjeku, ljubavi koja je osvjetljena i osnažena ljubavlju prema Bogu i prema Crkvi.

Što sve ovo konkretno znači za služenje vodstva i predstojništva u Crkvi? Pa znači da se služenje biskupa izvanredno očituje i ostvaruje u *biti otac* i u *biti brat* najmanjima, siromašnima i potlačenima, odnosno u *konkretnoj brizi* za siromašne, potlačene, iskorištavane ... Episkopat je pozvan da bude »glas siromašnih« u svijetu, glas koji će im jamčiti budućnost. O tome su se čula mnoga svjedočanstva i na posljednjoj Sinodi, posebice južnoameričkih biskupa i pastoralnih djelatnika koji se svakodnevno susreću s opasno širućom »kulturom siromaštva i droge«. Evangelizacija u tim uvjetima često je poziv na mučeništvo, ali »ako evangeliziramo bez da se izložimo (i mučeništvu), ne mogu nam vjerovati«, reče jedan biskup na Sinodi.

Posebno pitanje je siromaštvo na afričkom kontinentu, praćeno progonima, ratnim konfliktima, iskorištavanjem slabih ... Strahuje se od trenutka kada bi siromašni, koji su »bez glasa« i bez obrambenih mehanizama, mogli biti »prinude- ni« da reagiraju protiv bogatih, i to na nimalo bezazlen način ... Zbog svega toga

služenje najmanjima (slabima i siromašnima, izbjeglima i odbačenima, nepravedno iskorištavanima, bolesnima, poniženima, nepismenima, diskriminiranim na razne načine ...) posebice mora biti na srcu svekolikog vodstva i predstojništva u Crkvi. S tim u svezi treba spomenuti i naglasiti terorizam nepravednih gospodarskih sustava koji milijune ljudi ostavljaju bez posla, bez egzistencijalnog minimuma, a onda i bez nade; odlazi se u očaj, depresiju, smrt ...²² Ovomu svakako treba pridodati i problem golemih dugova mnogih zemalja bogatim državama i međunarodnim korporacijama, kao i izazov suvremene globalizacije koja, čini se, jednostrano preferira i protežira tek manji dio pučanstva, a na uštrb većeg (siromašnoga i obespravljenog) dijela. Sama globalizacija po sebi i ne mora biti loša, ali ako kažemo »Da« procesu globalizacije, onda je to »Da« – *globalizaciji u solidarnosti*, onda je to ucjepljenje evanđeoskih vrednota u globalizaciju (tzv. »pokršćavanje« procesa globalizacije).

Ovakvo služenje i služenje ovakvim skupinama ljudi, odnosno društvu, treba potaknuti vodstvo i predstojništvo u Crkvi da se uključi u sva društvena zbivanja, da ono sâmo promiče i potiče druge na promicanje i na daljnji razvoj društvenog (socijalnog) nauka Crkve, kako bi odnosi među ljudima i među narodima bili pravedniji.²³ Zbog toga se biskupi trebaju znati odlučno i u pravom trenutku obraćati nositeljima političke vlasti (političarima) i gospodarstvenicima. Nije najvažnije pojavljivati se s njima u društvu kada se snima za televizije i novine, važnije je iskazivati iskrenu brigu i skrb za manje popularne strane ljudskoga i društvenog života: nejednakost među ljudima, briga za ljudska prava i dostojanstvo čovjeka, briga za ljudski život od začeca do smrti ...²⁴ Svaka vlast, pa i ona pastirska koju biskupi imaju, ima smisla samo ako je služenje! Stoga je dobro ovdje upozoriti da savjest predstojnika Crkve ne treba biti previše uvjetovana ili opterećena npr. »javnim mnijenjem«, jer ono se najčešće kreira prema potrebama raznih moćnika, političara i novinskih magnata. Nasuprot tomu, služenje Bogu i čovjeku uključuje naučavanje istine i raskrinkavanje laži; time će se ponajbolje služiti i pomoći slabima, odbačenima, obespravljenima, potlačenicima i siromašnima. Upravo to se vidjelo nedavno i kod nas u Hrvatskoj, kada se naše biskupe – nakon njihova javnog razmišljanja i priopćenja o socijalnim pitanjima i o socijalnom stanju u Domovini – iz »svih oružja« napadalo – zbog izrečene istine! Upravo zbog toga još veći značaj dobivaju riječi pape Ivana Pavla II. u homiliji na završetku posljednje Sinode biskupa. Govoreći o biskupu kao ikoni/slici i nasljedniku Dobrog Pastira, Papa naglašava da će biskup, kao takav,

---

²² Upravo o ovoj temi na vrlo dirljiv način govorio je na posljednjoj Sinodi nadbiskup iz New Delhija.

²³ Ilustracije radi, istraživanja pokazuju da 80 % svjetskog pučanstva živi od 20 % svjetskog bogatstva.

²⁴ I ovdje upućujemo na već spomenutu izjavu biskupa iz Konga (v. *gore*, n. 20).

navješćivati i tumačiti riječ Božju, pa bilo to zgodno ili nezgodno, sviđalo se to nekome ili ne!

Problemi i poteškoće u društvu (kao, uostalom i problemi u samoj Crkvi) često su posljedice pomanjkanja moralnih vrijednosti. Stoga crkveno vodstvo i predstojništvo u svom služenju treba ozbiljno voditi računa i o činjenici da svi oni, kao i cijela Crkva, imaju pravo i dužnost aktivno, kreativno i odlučno sudjelovati i u izgradnji društva, i to ne bilo kakvoga nego pravednijega, humanijega i pomirenog društva. U tom smislu vodstvo Crkve, zajedno sa cijelom Crkvom, doista postaje *korektiv* društva i svakog čovjeka ponaosob, pa radilo se o bilo kome. Primjera za takvo služenje i za takvu vjernost Bogu, Crkvi i čovjeku imamo i u bližoj nam povijesti: dom Paulo Evaristo Arns, nadbiskup Sao Paula (Brazil) hrabro se usudio suprotstaviti brazilskim generalima-diktatorima u razdoblju od 1964. do 1985. g. Tako i nadbiskup Romero znao se suprotstaviti onima koji čovjeka vuku na samo dno ... Da ne govorimo o našem nadbiskupu i kardinalu Stepinu čije je vodstvo i predstojništvo u hrvatskoj (i ne samo hrvatskoj) Crkvi bilo obilježeno doista pravim služenjem Bogu, Crkvi, čovjeku i istini – sve do smrti!

Držim ovdje primjerenim spomenuti i staru priču o sv. Ambroziju i o njegovu Božiću s carem Teodozijem. Naime, postoji Teodoretova legenda prema kojoj bi milanski nadbiskup sv. Ambrozije zaustavio ondašnjega rimskog cara Teodozija na portalu katedrale, ne dozvoljavajući mu ulazak i sudjelovanje na božićnoj sv. misi i pričesti zbog zločina kojeg su po carevoj naredbi učinili rimski vojnici, pobivši 7 000 ljudi u Solunu. Sveti biskup tražio je, navodno, da se car javno pokaje za zločin i da izvrši pokoru.²⁵ No, povijest govori o tome malo drugačije. Tijekom nekakvih nereda u Solunu svjetina je ubila carskog namjesnika Boterika i još neke carske službenike. Car Teodozije naredio je odmazdu te su – po njegovoj naredbi – carski vojnici izvršili strašan pokolj i ubili oko 7 000 ljudi. Biskup Ambrozije je u jednoj svojoj Poslanici (*Epistola* 51) na vrlo delikatan i diplomatski način napisao caru da se zbog toga pokolja ne bi usudio slaviti euharistijsku žrtvu u carevoj prisutnosti, ako ovaj prije ne bi javno učinio pokoru za taj teški grijeh. Nakon malo oklijevanja car je dao za pravo svetom biskupu, prihvatio je pokoru i pomirio se s Bogom preko samog Ambrozija, i to na Božić 390. godine.²⁶

Važnu ulogu u biskupskom služenju svakako ima i promicanje dijaloga, posebice ekumenskoga i međureligijskoga, jer dijalog se temelji na zapovijedi lju-

²⁵ Ambrozije je tada, navodno, izričito rekao: »Neću započeti slavljenje svete mise dok car ne prizna zločin i grijeh te dok se ne pokaje i izvrši pokoru.«

²⁶ Usp. AURELIJE AUGUSTIN, *O državi Božjoj (De civitate Dei)*, sv. I, Zagreb, KS, 1982., 5, 26, 1 (str. 399); K. RATHE, Ambrogio, u: *Enciclopedia cattolica*, sv. I, Città del Vaticano, 1948., 984-1000; ovdje: 992-993.

bavi prema bližnjemu. I na posljednjoj Sinodi biskupa naglašeno je i potvrđeno da je ekumenizam i služenje ekumenizmu važno poslanje i važna zadaća predstojnika u Crkvi. No, čini se da je ovaj put govor o ekumenizmu ostao malo u sjeni, odnosno da je ostao zasjenjen nastojanjima oko međureligijskog dijaloga. Naime, i zapadna društva postaju sve više multietična i multireligiozna, što pak traži nove putove dijaloga i posebnu pozornost za upoznavanje i valoriziranje pozitivnih vrednota i ideja u nekršćanskim religijama. U svom poslanju i služanju biskupi zasigurno mogu pripomoći da se izgrađuje zajedništvo među ljudima, uz poštivanje drugačijih vjerovanja i vjerskih tradicija.

Kada je o dijalogu riječ, za istaknuti je i važnost dijaloga sa kulturom, znanosti, tehnikom, politikom ... Naravno, u ovaj dijalog nužno je uvesti ne samo biskupe i svećenike nego sposobne i izgrađene katoličke laike, odnosno laičke udruge. Kod nas su takve inicijative, čini se, još u povojima, a nerijetko se to čini još uvijek problematičnim, jer katolički laici (npr. intelektualci) još nisu naviknuti otvorenije surađivati s predstojnicima Crkve (doduše, vrijedi i obratno!), a dobar dio često i previše šuti ... Iz toga proizlazi još jedna zadaća za vođe i predstojnike u Crkvi: briga za odgajanje katoličkog laikata i katoličkih udruga. Nije važno samo to da nam dobri i pobožni vjernici-laici predaju vjeronauk u školi ili vjerski odgoj, nego i biologiju, filozofiju, politiku, tehničke znanosti ...

Osim već navedenih izazova, crkveno vodstvo i predstojništvo susreće se u svom poslanju i služanju i s mnogim drugim izazovima u suvremenom svijetu i u Crkvi, kao na primjer: nove crkvene skupine i pokreti koji ponekad znaju biti nedorečeni te ih stoga valja razborito pratiti i prosuđivati. Zatim, napadno širenje sektaških (često kvazi-religioznih) grupa, razni oblici negiranja živoga Boga i njegove prisutnosti, koji nastoje potkopati kršćansku nadu. Tu je i ugroženost suvremene obitelji, izazov bioetike i mogućnosti manipulacije ljudskim bićem, etnički sukobi, napadni fundamentalizam različitih religioznih provenijencija ... Sve su to izazovi i problemi s kojima se i biskupi u svom poslanju svakodnevno susreću, ali ne smije ih sve to ustrašiti. Upravo tu crkveno vodstvo i predstojništvo treba ostati vjerno svom pozivu i poslanju koje je dobilo od Isusa Krista. A kako bi bolje i plodonosnije odgovorilo svom pozivu i poslanju, biskupi su također pozvani i na *permanentno obrazovanje*. Ono im je potrebno kako bi bili dorasli novim izazovima u svijetu i u Crkvi. Jer, ako je netko postao biskup ne znači da je *ipso facto* dobio sve spoznaje i znanja o svemu.

S prethodno rečenim povezano je još jedno pitanje o kojem se mnogo diskutiralo i na Sinodi biskupa u Rimu, a to je *pitanje decentralizacije u Crkvi*. Iskristalizirala su se neka mišljenja prema kojima decentralizaciju, s jedne strane, valja shvatiti u smislu da pojedine Biskupske konferencije više vode računa o situaciji i o okružju u kojem se nalaze. Primjer za to su neke sjevernoameričke biskupske konferencije koje to već godinama čine, pa i drugima »nameću« neke

svoje modele koji možda ipak nisu primjereni za druga okružja. Neke južnoameričke biskupske konferencije to su brzo shvatile i otvoreno se tomu suprotstavile. S druge pak strane, neki sinodalni oci smatraju da decentralizaciju također treba shvatiti i u smislu da ne mora svaki pojedini biskup-ordinarij baš o svakoj stvari sve znati (to je i nemoguće!) i svime upravljati i odlučivati. Zato i postoje pomoćnici biskupa-ordinarija (pomoćni biskupi, kanonici, svećenici, angažirani laici ...) koji će uzeti svoj dio odgovornosti u služenju zajednici. Dakle, ovdje decentralizacija ne znači raslojavanje ili podjelu u lokalnoj crkvi, nego označava usmjeravanje kršćanstva i kršćanskog života prema praktičnoj odgovornosti pojedinaca koji imaju poslanje služenja.

Spominjala se na Sinodi i uloga episkopata glede *bdijenja* nad ispravnim doktrinarnim naučavanjem. Čuli su se glasovi da za episkopat, odnosno za vodstvo i predstojništvo u Crkvi nije i ne mora biti najvažnija *uloga kontrolora* glede onoga što se govori, piše i naučava. To ima svoju važnost, naravno, ali neki biskupi (C. M. Martini, K. Lehmann) i teolozi (H. Legrand) bili su mnijenja da u svezi s tim neke stavove treba malo preispitati i korigirati, kako bi se došlo do novoga shvaćanja lokalne crkve, do shvaćanja koje bi što je moguće više zblížilo vodstvo i predstojništvo Crkve s vjernicima.²⁷ Uz to, bilo je i prijedloga da se kod imenovanja-biranja biskupa više uzima u obzir glas i mnijenje lokalne crkve, odnosno biskupskih konferencija.²⁸

U svakom slučaju, ovi posljednji izazovi, mišljenja i prijedlozi sa Sinode biskupa koje smo iznijeli služe kao poticaji za razmišljanje i produbljivanje tematike o služenju vodstva i predstojništva u Crkvi, a za izgrađivanje boljšeg svijeta, boljših odnosa u Crkvi i u svijetu te za dobrobit svekolike ljudske zajednice. Za ostvarivanje tog cilja i za predstojnike u Crkvi je od velike važnosti privikavati se služiti raznim sredstvima koja im pružaju ljudska otkrića i dostignuća. Služenje zajednici propovijedanjem ili naučavanjem ne može se više odvijati samo poslanicama i homilijama, nego i javnim nastupima, odnosno prigodnim izlaganjima na raznim konferencijama i školskim akademijama, služiti se svim mas-medijima (uključujući i najnovija kao primjerice internet), priopćenjima, konferencijama za tisak ...²⁹

²⁷ Usp. H. LEGRAND, Les évêques, les Eglises locales et l'Eglise entière, u: *Revue des sciences philosophiques et théologiques* 85 (2001) 451-509.

²⁸ Za to se posebice zalagao J. H. Chemello, predsjednik brazilske biskupske konferencije.

²⁹ Usp. CD 13.

Zaključne misli

Zaključujući ovo razmišljanje o služenju vodstva i predstojništva u Crkvi, želimo istaknuti da su posljednjih mjeseci³⁰ naši hrvatski biskupi znali odgovoriti nekim izazovima u Hrvatskoj i znali su zauzeti se za prava obespravljenih (prognanika i povratnika, branitelja, roditelja, socijalno ugroženih ...). Nastave li u tom duhu, pa i češće i otvorenije, bolje će ispunjavati svoje poslanje služenja Evanđelju i Isusu Kristu za nadu svijeta. Neki to, doduše, zamjeraju i (s negativnim predznakom) nazivaju »miješanjem u politiku«, ali smatramo da se ne radi o ničemu negativnom! Uostalom, ako je politika, po svojoj definiciji, skrb za zajedničko dobro, onda se i treba »miješati« u nju. Osim toga, valja javno objasniti da ako se nešto »politički« kaže, kaže se zbog brige i skrbi za čovjeka koji je siromašan, obespravljen, nezaposlen, nepravedno optužen ili (o)suđen. Za dobro tih kategorija ljudi treba se, dakle, i »miješati u politiku«. U tom slučaju ne radi se ni o kakvu politikantstvu nego o nečemu sasvim drugom, o vršenju svoga poslanja služenja.

U svakom slučaju, izjave posljednjih mjeseci i neke predbožićne tiskovne konferencije primjer su odnosa s javnošću i s medijima, a načelo »Bit ćemo jako otvoreni, konkretni i kritični« – daje nadu!

Crkva u hrvatskom narodu prevažan je čimbenik i to se ne smije ispustiti iz vida. Na njoj je velika odgovornost, a onda također i na njenom vodstvu i predstojništvu, da se Evanđelje Isusa Krista još više ukorijeni i na našem tlu, u svakom čovjeku. Osim toga, posebice veliki doprinos može se pružiti i preobrazbi našega hrvatskog društva u ovim postkomunističkim godinama, jer – svi se slažu – mentalitet iz dojučerašnjih komunističkih vremena valja ipak mijenjati u demokratski, a ne u liberalni ili u liberalno-neomarksistički, kako bi to neki željeli i na čemu vrlo predano rade. Crkveno vodstvo i predstojništvo, ostajući vjerno svom pozivu i poslanju koje je dobilo od Isusa Krista, pozvano je, dakle, u ovaj i ovakav svijet nastojati uvesti i ucijepiti Krista i kršćansku nadu koju on donosi i za koju jamči.

---

³⁰ Misli se na posljednje mjesece 2001. godine.

Summary

LEADERSHIP AND PRESIDERS OF THE CHURCH AS A FORM OF MINISTRY

One of the founding features of the Catholic Church is its hierarchical structure which we believe and say is what its founder, Jesus Christ himself wanted, and that it was already present in the first Christian community in Jerusalem: following the »descent« of the Holy Spirit on the first community, we have the faithful, bishops (apostles) and a supreme head (Peter; cf. Ac: 15-22; 20-28). When referring to the hierarchy of the Church, it is worthwhile freeing ourselves of the prejudices that this refers to a »privileged class«. The original meaning of hierarchy is the order in which individuals participate in something. There are no higher or lower classes in the Church but ministries and bodies with various degrees of responsibility. In this way the Church episcopacy should be comprehended as part of Church hierarchy.

The Second Vatican Council dedicated a great deal of attention and space to the ministry and mission of bishops in the church and particularly in the Christus Dominus in the pastoral service of bishops in the Church and the world. In the Lumen gentium and other documents the Council speaks about, advises and interprets the role of bishops and their ministry. The Second Vatican Council was followed by many synods and assemblies of bishops in an attempt to find the best paths along which the leaders of the Church could revive and realise their mission and their ministry of preaching, dedication and administration. Last year, yet another Synod was held in Rome (30 September – 27 October 2001), on the topic of »The Bishop as a Minister of the Gospel of Jesus Christ for Hope in the World«. The fundamental question that the Synod posed itself was: what sort of bishop does the Church need in the wake of today's challenges in the Church itself and the world.

The human and spiritual figure of the Church leadership and heads (i.e. bishops) must by nature reflect the figure and profile of Jesus Christ, the Good Shepherd. As a teacher (announcer), a bishop must above all be a servant-minister of the Gospel of Jesus Christ. So that he can achieve his fundamental mission he himself must be a man of faith and prayer, poor for the sake of the Kingdom, to love the poor, to promote justice, peace and dialogue. As an administrator, a bishop does not have power nor property but a servant and pastor who commits himself to serving his flock. As an advocate, a bishop is not »just another« pious believer but – because of his nature and mission – he needs to develop unity with God's people, with priests and the clergy and with his colleagues (bishops) and apostles and to relay the spirituality of unity with priests and other faithful.

A bishop's mission and ministry in the Church today and the world is faced with various challenges which cannot be avoided but require a clear and resolute conviction based and inspired on love and faith in God, the Church and man (love for mankind). The Gospel of Jesus Christ is a continuing challenge for all; it is in the light of the Gospel that the heads and leaders of the Church are invited to observe and judge themselves first of all, and then to respond to contemporary challenges such as: denial of the living God and His presence, the question of justice, peace and dialogue, contemporary

globalisation, war conflicts and poverty, the threat to the family, concern for the life and dignity of man... Faithful to their calling and mission, granted from Jesus Christ, the leadership and heads of the Church, always anew need to attempt to introduce and inject Christ and Christian hope that he brings and guarantees, to the people and the entire world.